

Nadveren - Altergangen og syndsforladelsen:

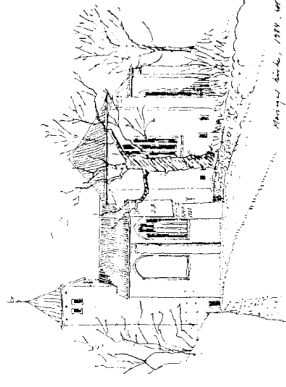
Jesus Christus unser Heiland a 2 Clav. cantus firmus in pedale

- 1 JESUS Christus er vor Salighed,
Som fra os tog GUD Faders Vrede,
Med sin Pine og hellige Død,
Frelste hand os fra Helvedes Nød.
- 2 At vi aldrig det forgæde,
Gav hand os sit Legem at æde,
Som er skiult i Brød saa fin,
Og at drikke sit Blood i Viin.
- 3 Hvem aff denne Kaast vil æde,
Sit Hierte og sin sag hand ey forgæde,
Hvem uværdig her til gaar,
For Livet dend Ævige Død hand faar.
- 4 Thi skalt du Gud Fader prise,
At hand dig saa vel vilde spise,
Og hand for dine Synders Lyst,
I Døden sin Søn haver givet vist.
- 5 Saadan Naade og Barmhiertighed,
Søger et hierte i stoort Arbeyd,
Est du karsk saa bliv her fra,
At du skalt ikke Fordømmelsen faa.
- 6 Du skalt nu blive i stadig Troe,
Da faar du Naade, Miskund og Roe,
Aff denne Kost hand haver givet,
Os arme til det Ævige Liv.
- 7 Hand siger selv: Kommer I arme,
Jeg vil mig over eder forbarme,
Ingen Læge have de Karske behoff,
Hans Konst er dem en spot og U-roe.
- 8 Vilde du med dine Gierninger fange,
Og i Himmelen for dem indgange,
Da var min Pine og Død ey fyldest,
For du dig selv din Salighed est.
- 9 Troer du fast aff hiertens Grund,
Og bekiender det med din Mund,
Saa est du ret gandske vel skicket,
Og denne Kost din Siæl vederqvæger.
- 10 Denne Frugt kand ey heden være,
Brødre og Søstre skalt du ære,
Med din Pending, Gods og Jord,
Der med dem hjælp som Gud haver budet.

(Salmen om nadveren af Luther,
gendigtet af Thomas Kingo 1699)

Fuga Es dur, BWV 552, 2

Den tredelte fuga til Treenighedens ære bygger på det langsomt opstigende motiv, der starter første del: Tonerne (e)S - D - G starter temaet. Soli - Deo - Gloria (Gud alene æren) spindes i løbet af den værdige Gudfader-fuga, den hurtigtløbende Kristusfuga og den apoteotiske Helligåndsfuga ind i komplicerede løb og dansefigurer for til slut at lægge sig hvile under hele herligheden. Hvor 'messen' startede med procession i Es-dur præludiet, slutter den med Treenighedslovsprisning omkring den himmelske trone, hvor 'lovsangen lyder til evig tid'.

Johann Sebastian Bach:

Uddrag af Dritter Teil der Clavierübung - Orgelmesse

efter den lutherske højmesse og Luthers Katekismussalmer.

Mariager Kirke, lørdag 5. marts 2016 kl 16:00

organist Lars Sømod

musik.mariagerkirke.dk

Johann Sebastian Bach (1685-1750):

'Dritter Teil der Clavierübung' - 'Klaverøvelsernes 3.del/Orgelmesse'

'Dritter Theil der Clavier Übung bestehend in verschiedenen Vorspielen über die Catechismus- und andere Gesaenge, vor die Orgel: Denen Liebhabern, und besonders denen Kennern von dergleichen Arbeit; zur Gemüths Ergezung verfertigt von Johann Sebastian Bach, Koenigl. Pohnischen, und Churfürstl. Saechs. Hoff-Compositeur Capellmeister, und Directore Chori Musici in Leipzig. In Verlegung des Authoris.' (Titelteksten på forsiden af originaludgivelsen af 'Dritter Teil')

Meget lidt af Bachs musik blev udgivet i hans levetid, og 'Klaver-øvelserne', som han udgav i Leipzig 1731-41, kan vi nok betragte som betydningsfulde for Bach selv. Ellers ville han næppe have ladet dem udgive; mange, større værker fra hans ungdom og manddomsår kunne være trykt, men han valgte, da han var omkring 50 år gammel, at udgive fire bind med øvelser for de i tiden anvendte tangentinstrumenter: Ét-manuals cembalo, to-manualers cembalo og orgel. Titlen har altså intet med vores 'klaver' at gøre - og heller ikke med vores 'øvelser', altså etuder. Man skal snarere forstå den som 'meditationsøvelser' eller 'fordybelsesøvelser' i antik forstand; som etuder er musikken altfor kompliceret. I det tredje bind af øvelserne finder vi aftenens musik. Bachforskeren Albert Schweitzer har kaldt bindet 'Orgelmesse', altså en gudstjeneste for orgel alene, fordi der er lighedspunkter med den lutherske højmesseliturgi. Hvordan Bach har forestillet sig musikken opført er svært at sige, for den store liturgiske frihed, Luther i sine få angivelser for højmesseliturgien har angivet, gør det ikke oplagt at forestille sig musikken som en gudstjeneste i snæver forstand.

Men en præcis, musikalsk redegørelse for Luthers Reformation og praktiske teologi, det kan man godt antage, at Bach har villet med dette værk. Set og hørt på alle ledder gennemsyrrer evangelisk-luthersk kristentro musikken og formerne: Martin Luthers salmer over højmessens nedarvede led er genstand for fordybelse ligesom hans salmer, der knytter sig til hans katekismus (kristendomsundervisningens grundbog). Da Bachs 'Orgelmesse' udkom, havde disse melodier været i brug i mere end 200 år og Bach bruger melodierne konturer til at lave øvelser i fordybelse/meditation over kristentroens 'otte søjler': Anråbelsen, lovsangen, syndefaldet, trosbekendelsen, bønner, dåben, syndsforladelsen og nadverfællesskabet. Ligesom de kirkelige musiksamlinger (gradualerne) udkom til to forskellige kirketypers brug - nemlig større købstadskirker og landsbykirker - lader Bach sine fordybelsesøvelser inspirere af både det store, kostbare orgel med flere manualer og pedal samt det mindre orgel med kun én tangentrække til hænderne. Ved dagens koncert spilles den del af suiten, der er komponeret for stort købstads-orgel.

(Lars Sømod)

5 Vorherre sagde til de Tolv
Hans visse Bud hermede:
Gaaer ud, gaaer trindt paa Jordens Bold,
Fortabte at oplede,
Og døber i Guds Trilling-Navn
Dem med min Faders Stemme,
Og lærer dem i kjaerlig Favn
Mit Vidnesbyrd at gjemme!
Jeg følger med til Enden!

6 Ja, Salighedens store Haab,
Som vinde kan og vare,
Han bundet har til Tro og Daab
Med visse Ord og klare:
Kun født paany af Vand og Aand,
Gud-Fader vi behage,
Men naar vor Sjæl er i Guds Haand,
Vi Døden ei kan smage,
Thi Himmerig vi arve!

Skriftemålet - Synsbeholdelsen:

Aus tiefer Not schrei ich zu dir a 6 in Organo pleno con Pedale doppio

1 Af dybsens nød, o Gud, til dig
mit bange råb jeg vender,
bøj nådig øret ned til mig,
hør bønnen, jeg opsender!
Thi om du ville se derpå,
hvad synd og uret vi begå,
da måtte vi fortabes.

2 Hos dig jo nåde gælder kun,
af den du synd tilgiver,
thi ren og hellig i sin grund
vor gerning aldrig bliver.
Hvo kan, o Gud, for dig bestå?
Enhver for dommen skælvende må
og ty hen under nåden.

3 Derfor på Gud og ej på mig
jeg alt mit håb vil bygge,
mit hjerte skal husvæle sig
udi hans nådes skygge;
den blev mig tilsagt ved hans ord,

7 Hvor Støvet's øie seer kun Vand,
Guds Ord dog øret hører,
Og Jesus Christus, Gud og Mand,
Med Aanden Vandet rører,
Da Sjælen seer en Purpur-Flod
Med Korsets ægte Farve,
Som skiænker den for Døden Bod
Og Ret til Gud at arve!
Godt Pant er Hellig-Aanden!

(Salmen om dåben af Luther,
gendigtet af N.F.S.Grundtvig)

det er min trøst, på det jeg tror,
deri mig intet rokker.

4 Og vared det til aftenstund,
ja natten ud, til morgen,
så skal mit hjerte ingenlund
fortvivle dog i sorgen;
men som det rette Israel,
der læsket blev af Åndens væld,
jeg bier på min Herre.

5 Og er vort syndemål end stort,
dog større er Guds nåde,
hans stærke hånd, som alt har gjort,
kan vel os fri af våde;
han er den gode hyrde, som
sin hjord fra synd, fra død og dom
i nåde vil forløse.

(Salmen om boden og synsbeholdelsen
af Luther, gendigtet af Peder Hjort 1843)

5 Giv os og nu vort daglige Brød,
Med hvis vi behøve til Livsens Nød,
Fri os HERRE Gud fra Tvist og striid,
Fra Krankhed og dend dyre Tiid,
At vi maa nyde Freden good,
Og sky Gierighed dend onde Rood.

6 Og ald vor skyld forlad os her,
At hun ey os bedrøver meer,
Som vi og vore Skyldener
Gierne forlade en og hver,
Giør os at tiene alle bereed,
I Kierlighed og Eenighed.

7 Naar vi og fristes lad os staa,
At Satan os ey fange maa,
Til hvilken side hand komme kand,
Hielp os at vi faae Overhand,
Med en fast Troe imod hans List,
Der til hielp os O HERre Christ.

Salmen om Kristi dåb – Dåben:

Christ unser Herr zum Jordan kam, à 4, cantus firmus in pedale

1 Vorherre kom til Jordans flod,
Den Ydmyge og Milde,
Og af Sanct Hans Sig døbe lod,
Der nødigt det kun vilde,
Vorherres Daab i Jordans Flod,
Den skulde dog betegne
Den Daab, som paa vor Vaande-Bod
Nu raader allevegne.
I Daaben vi gienfødes!

2 Saa lægger nu ret Mærke til
Guds eget Ord om Daaben,
Saa I fordærve Fiendens Spil
Og undflye Kiætter-Hoben!
Udtrykkelig vor Gud og Drot
Til Daaben Vand udkræver,
Men Vandet er ei bart og blot,
Hvor Hellig-Aanden svæver,
Guds Aand det er, os døber!

8 Fra Ont bevar os sammelund,
Thi Ont er baade Dag og stund,
Fri os og fra dend ævige Død,
Og trøste os i vor sidste Nød,
Forsee os med en salig Affgang,
Vor Siæl annamme i din Haand.

9 Amen det Ord er sandt og vist,
Der til bestyrke vor Troe vel fast,
At vi og ikke tvile der paa,
Hvis vi her med nu bede saa,
Alt ved dit Ord i Navnet dit,
Thi siunge vi nu Amen frit.

(Salmen over Fadenvor af Luther,
gændigtet af Thomas Kingo 1699)

Präludium Es-Dur, BWV 552

Et majestætisk orgelbrus indleder værket i festtonearten Es-dur. Som en fransk ouverture med skarpe punkteringer, velegnet til højtidelig procession, der afveksler med løbende afsnit. Formen er overordnet den italienske koncert med ritorneller og episoder (omkvæd og vers) og præsenterer den fulde klang af det store orgel funklende og festligt.

Kyrie - Anråbelsen:

Kyrie, Gott Vater in Ewigkeit, g frygisk toneart a 2 Clav. e Pedale

KYrie, GUD Fader, Alsomhøyeste Trøst,
Du est vor Glæde og Lyst,
Spar os Elende,
Bevar os fra Synd,
Forbarme dig over os.

Christe, aller Welt Trost, g frygisk toneart a 2 Clav. e Ped.

Christe, du est vor Vey og det sande Lyvs,
Sandhedsens Poort, Kierlighedens Speyl,
Alle Christines Liv og Raad,
Du os til vor Salighed given varst,
Forbarme dig over os.

Kyrie, Gott Heiliger Geist, g frygisk toneart a 5 con Organo pleno

Kyrie, Hellig Aand, i Evighed,
Vær hos os med din Miskundelighed,
Vor Synd ville vi begræde,
Lad os ey fortabes,
Vi paa dig nu haabe,
Forbarme dig over os.
(Kyrie-tekster fra Thomas Kingo's Graduale 1699)

Gloria - Lovsangen:

Fughetta super: Allein Gott in der Höh sei Ehr, G dur a 2 Clav. e Pedale

O Jesus Krist, Guds Søn, Guds Lam,
som vil os Himmerig give,
du tog vor skyld og bar vor skam,
vor sjæl at holde i live;
for os du døde og opstod,
du købte os med dit dyre blod,
vor salighed est du alene.

Salmen om de ti bud – Det Gamle Testaments Lov:

Dies sind die heil'gen zeh'n Gebot', G dur, a 2 Clav. e Pedale

De ti bud således som en husfader letfatteligt skal lære sin husstand dem.

Det første bud: *Du må ikke have andre guder end mig.*

Det vil sige: Vi skal over alle ting frygte og elske Gud og stole på ham.

Det andet bud: *Du må ikke bruge Herren din Guds navn til løgn.*

Det vil sige: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke banded, sværger, øver trolddom, lyver eller bedrager ved hans navn, men i al nød påkalder det, beder, lover og takker.

Det tredje bud: *Husk hviledagen og hold den hellig.*

Det vil sige: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke ringeagter prædiken og hans ord, men holder det helligt, gerne hører og lærer det.

Det fjerde bud: *Ær din far og din mor.*

Det vil sige: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke ringeagter vore forældre og foresatte eller vækker deres vrede, men holder dem i ære, tjener, lyder, elsker og agter dem.

Det femte bud: *Du må ikke begå drab.*

Det vil sige: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke volder vor næste nogen skade på hans liv eller tilføjer ham nogen lidelse, men hjælper ham og står ham bi i al legemlig nød.

Det sjette bud: *Du må ikke bryde et ægteskab.*

Det vil sige: Vi skal frygte og elske Gud, så vi lever rent og kysk i ord og gerninger og som ægtefolk elsker og ærer hinanden.

Det syvende bud: *Du må ikke stjæle.*

Det vil sige: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke tager vor næstes penge eller ejendom eller tilvender os dem ved falske varer eller anden uredelighed, men hjælper ham at bevare, hvad han ejer, og bedre sine kår.

Det ottende bud: *Du må ikke vidne falsk mod din næste.*

Det vil sige: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke lyver vor næste noget på, ikke forråder ham, bagtaler ham eller bringer ham i vanry, men undskylder ham, taler godt om ham og optager alt i bedste mening.

Det niende bud: *Du må ikke begære din næstes hus.*

Det vil sige: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke med list efterstræber vor næstes arv eller hus eller med skin af ret tilegner os det, men hjælper ham og står ham bi, så han kan beholde det.

Det tiende bud: *Du må ikke begære din næstes hustru, hans træl eller trækvinde, hans okse eller æsel eller noget som helst af din næstes ejendom.*

Det vil sige: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke lokker eller tvinger hustru, folk eller kvæg fra vor næste eller på anden måde får dem fra ham, men holder dem til at blive og gøre deres pligt.

Hvad siger nu Gud om alle disse bud?

Han siger således: "Jeg, Herren din Gud, er en lidenskabelig Gud. Jeg straffer fædres skyld på børn, børnebørn og oldebørn af dem, der hader mig; men dem, der elsker mig og holder mine befalinger, vil jeg vise godhed i tusind slægtled." Det vil sige: Gud truer med at straffe alle dem, som overtræder disse bud. Derfor skal vi frygte for hans vrede og ikke handle mod dem. Men han lover alle, som holder disse bud, nåde og alt godt. Derfor skal vi også elske ham og stole på ham og gerne gøre efter hans bud. (Fra Martin Luthers 'Lille Katekismus')

Credo – Trosbekendelsen:

Wir glauben all an einen Gott. In Organo pleno

1. Vi tro, vi alle tro på Gud,
himlen skabte han og jorden;
en kærlig Fader er vor Gud,
mennesket hans slægt er vorden.
Dagligt brød han os vil give,
os forsørge vel i live,
altid han i nød og fare
sjæl og legem vil bevare;
vi tro på ham med håb og mod,
thi han er mægtig, viis og god.

Herrens bøn – Fadervor:

Vater unser im Himmelreich a 2 Clav. e Pedale

1 Fader vor udi Himmerig,
Som badst os leve Brøderlig,
Og dig med Fiid at kalde paa,
Vor Bøn du gierne høre maa,
Giv at ey alleene beder vor Mund,
Hielp at det gaar aff hiertens Grund.
3 Tilkomme os dit Rige,
Ævigt hos os at blive,
Dend hellig Aand trøste os sandelig,
Med sine Gaver mangfoldelig,
Slaa ned ald Dievelens Vold og Magt,
Bevar din Kirke med din Krafft.
4 Din Villie skee i Jorderig,
Ligesom dend er i Himmerig,
Giv os en good Tolmodighed,
Naar vi skulle lide sorrig og Nød,
Fordriv ald Legemlig Begjær,
Som altid mod din Villie er.